Studiile de limba română la Universitatea Jagiellonă din Cracovia (1996 - 2006)

Joanna PORAWSKA

Înscriindu-mă în tradiţia conturată de câteva dintre studiile anterioare[1], voi propune în textul de faţă o descriere a modului cum au fost organizate şi au funcţionat studiile de limba română la Universitatea Jagiellonă din Cracovia (Polonia), în perioada 1996-2006. Mă voi limita la domeniul filologic (activitatea din cadrul Institutului de Filologie Romanică), dar într-un sens mai larg al cuvântului, referindu-mă la studiul literaturii, al limbii, precum şi la colaborarea cu specialişti de la Institutul de Etnologie şi Antropologie Culturală.

În Polonia există două centre universitare cu secţii în cadrul cărora se poate studia limba şi literatura română – Cracovia şi Poznań. Sunt secţii relativ mici (cu admitere o dată la 3 ani), cu predare în limba română şi cu teza de licenţă tot în română. În mod firesc, în cele două centre există intelectuali (filologi, dar şi alţi umanişti) interesaţi de cultura română; suntem însă destul de puţini. La Universitatea din Varşovia, în cadrul secţiei ce se ocupă de Europa de Est, funcţionează un lectorat de limba română, la care participă şi studenţi ne-filologi şi chiar mulţi doctoranzi. În localitatea Sanok există o şcoală superioară, unde, în cadrul Institutului de Ştiinţe ale Culturii, împreună cu celelalte culturi numite „carpatice", se predă şi limba română. Dintre toate aceste centre, Cracovia are tradiţia cea mai îndelungată, datând din 1921. Însă, în comparaţie cu alte limbi studiate la Universitatea Jagiellonă, ponderea românei nu este atât de mare.

În lumea contemporană, se ştie, contează în primul rând limbile de circulaţie internaţională, care dispun de strategii complexe de promovare, de dicţionare şi de manuale pentru străini foarte bine elaborate. Diplomaţia puterilor culturale (şi nu numai) este mobilă şi eficientă. Pe fondul prestigiului simbolic de care se bucură în lume, institutele culturale ale acestor ţări sunt active – aduc un important fond de tipărituri în Polonia, promovează şi sprijină traducerile din domeniul literaturii. În cazul României, abia în lunile din urmă au fost anunţate programe ale Institutului Cultural Român de promovare a culturii şi literaturii române în străinătate. Nu-mi rămâne decât să sper că, în foarte scurtă vreme, ele vor începe să se deruleze şi în Polonia. În pofida faptului că literatura şi cultura română reuşesc să stârnească interesul, absenţa unor instrumente de lucru de bază şi dificultatea documentării îi pot determina pe mulţi intelectuali să se îndrepte spre alte culturi, mai bine reprezentate, mai accesibile, spre zone a căror

[1] Ion Tiba, *Limba română peste hotare*, „Revista Învăţământului Superior", nr. 4-6, 1962, p. 104-106; Mihai Mitu, *50 de ani de filologie română la Universitatea din Cracovia*, „Limbă şi literatură", 2, 1972, p. 192; Stanisław Widłak, *Studiile de limba română la Universitatea Jagiellonă*, în *Relaţii culturale româno-polone*, volum editat de Universitatea din Bucureşti, 1982, p. 16-22; Joanna Porawska, *Studiile de limba română la Universitatea Jagiellonă din Cracovia (anii 1975-1996)*, „Lingua e letteratura", IV, a cura di Stanisław Widłak, Universita Jagellonica, Instituto Italiano di Cultura di Cracovia, Cracovia, 1999, p. 81-86.

Philologica Jassyensia, An II, Nr. 1, 2006, p. 203-208

BDD-A778 © 2006 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)

cercetare nu este atât de anevoioasă şi de plină de capcane (din pricina informaţiilor lacunare şi nesistematizate).

În prima parte a secolului trecut, în Polonia a dominat modelul tradiţional al studiilor neofilologice, axat în special pe competenţele de natură „ştiinţifică" ale profesorilor şi ale studenţilor, excluzându-se elementele „practice"[2]. Chiar şi astăzi mai pot fi auzite opinii conform cărora subiectele mai practic ar fi incompatibile cu programa universitară.

În anii '60 ai secolului XX a avut loc o primă reformă a studiilor neofilologice – în programa de studiu a fost cuprins un număr remarcabil de ore de curs practic, limba studiată a devenit şi limbă de predare şi, în acelaşi timp, au fost introduse şi subiecte din domeniul pedagogiei –, limba străină devenind atât scopul, cât şi „instrumentul" studiilor. Astfel, a fost creat modelul polonez (şi totodată central- şi est-european) al studiilor neofilologice. În anii '90, unele centre adoptă modelul de studii de 3 ani (licenţă) şi 2 ani de specializare, totuşi, filologia română rămâne cu programa ei completă, de 5 ani.

În prezent, la Universitatea Jagiellonă sunt aproximativ 60 de studenţi care urmează cursurile de limba română, la diferite niveluri – limba română studiată în cadrul secţiei, limba română ca limba a două sau a treia sau lectorat interdisciplinar. Deschis, de 15 ani, pentru toţi studenţii de la Universitatea Jagiellonă, cei mai mulţi dintre ei nefilologi, lectoratul interdisciplinar s-a dovedit o formă deosebit de importantă de promovare a limbii şi culturii române. Cei care-l frecventează sunt în general foarte motivaţi; unii sunt interesaţi de studierea culturii române pentru cercetările lor ulterioare, alţii au în vedere specializarea în domenii interdisciplinare ce presupun şi cunoaşterea culturii române, alţii se dedică studierii Europei Centrale şi de Est.

Studenţii de la secţia de română (anul al III-lea) au posibilitatea de a beneficia de burse guvernamentale, precum şi de bursele oferite prin programele CEEPUS şi SOCRATES. Începând cu anul al II-lea de studiu, limba română devine limbă de predare, cu următoarele cursuri obligatorii:

Curs practic: 960 de ore
Istoria literaturii române: 390 de ore
Gramatica descriptivă a limbii române: 210 de ore
Istoria limbii şi gramatica istorică: 90 de ore
Introducere în lingvistică: 30 de ore
Introducere în teoria literaturii: 30 de ore
Limba latină: 90 de ore
Istoria filozofiei: 60 de ore
Istoria României: 60 de ore
A doua limbă romanică (curs practic)

La acestea se adaugă o serie de cursuri opţionale, care oferă studenţilor o anumită deschidere culturală (din domeniul istoriei ideilor, al mitologiei, al „balcanisticii", al etnografiei, al lingvisticii comparate etc.).

Începând însă cu anul universitar 2008-2009, se va schimba însuşi sistemul de studii, adoptându-se modelul „Bologna": cursuri de „licenţă" de 3 ani, urmate de cursuri de „specializare" de 2 ani. Totodată, se va pune un accent mai mare pe

[2] Antoni Dębski, *Po co studiować dzisiaj filologię obcą? Słowo o curriculum studiów neofilologicznych i kompetencjach ich absolwenta*, în *Język trzeciego tysiąclecia*, II, t. 2, red. (coord.) Władysław Chłopicki, Tertium, Kraków, 2002, p. 257.

BDD-A778 © 2006 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)

studiile de cultură şi civilizaţie decât pe cele pur lingvistice sau pur „literare". În acelaşi timp, se va menţine modelul „central- şi est-european", în care universitatea joacă şi rolul unei şcoli de limbi străine.

Apoi, se cuvine menţionat şi un alt aspect important: studenţii secţiei de română au fost cooptaţi la realizarea unor lucrări colective[3], au participat (fapt de o deosebită importanţă didactică, precum şi pentru formarea lor ştiinţifică) la cercetări de teren, conduse de Ewa Kocój (2001) în cadrul grantului *Malowane klasztory Bukowiny Południowej. Współczesne znaczenia i konteksty klasztorów położonych na kulturowym pograniczu* („Mănăstirile pictate din Bucovina de Sud. Semnificaţiile şi contextele culturale actuale ale mănăstirilor din zona culturală limitrofă")[4], acordat de Comitetul de Cercetări Ştiinţifice (din Polonia).

Colaborarea cu etnologii (care în general, în Polonia, lucrează în catedre separate de cele de limbă şi literatură) este o direcţie care a adus rezultatele foarte bune, atât în plan didactic, cât şi în plan ştiinţific, şi va fi dezvoltată în viitor. Un alt grant realizat de etnologii cracovieni, condus de dr. Małgorzata Maj şi intitulat *Tradycje kultury karpackiej we współczesnych modelach tożsamości lokalnej. Przykład Polski i Rumunii. Badania porównawcze* („Tradiţiile culturii carpatice în modelele contemporane ale identităţii locale. Exemplul Poloniei şi al României"), a fost realizat tot cu ajutorul unor studenţi de la filologie română (cercetări de teren în Maramureş, participarea la conferinţe polono-române).

*
* *

În ce mă priveşte, în ultimul timp m-am concentrat asupra etnolingvisticii comparate, asupra viziunii etno-lingvistice actuale, care se ocupă cu cercetarea dependenţei reciproce dintre limbă, cultură şi civilizaţie – coordonatele pe care funcţionează limba. Tratată nu numai ca mijloc şi posibilitate de comunicare între oameni, limba este descrisă ca fapt socio-cultural. În ultimii ani, în Polonia, cercetările aşa-numite de „cognitivism polonez" (în sensul direcţiilor introduse de E. Sapir, B.L. Whorf şi B. Malinowski) au luat o deosebită amploare. Interesul acordat domeniului s-a lărgit considerabil prin explorarea relaţiei dintre limbă şi cultură la toate nivelurile limbii (limba literară, limbajul comun, argoul etc.), depăşind astfel ariile de investigaţie tradiţionale, între care locul privilegiat îl ocupă raportul dintre limbaj şi culturile populare. Numim *imagine lingvistică a lumii* posibilitatea de exprimare a realităţii prin intermediul limbii, care transpare în lexic, în frazeologie şi metafore, elemente păstrătoare ale atestării etapelor anterioare ale civilizaţiei. Mă simt, într-un fel, continuatoarea operei maestrului meu din perioada de studii, a regretatului profesor al Universităţii Jagiellone, Witold Truszkowski, care a susţinut o abordare mai mult antropologică decât structurală, tratând limba nu numai ca un instrument de

[3] Constantin Geambaşu, Ewa Odrobińska, *Konwersacje polsko-rumuńskie.Conversaţii polono-române*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2001, 259 p.; Constantin Geambaşu, Ewa Rossi (coord.), *Lexic tematic român-polon*, Editura Paideia, Bucureşti, 2002, 275 p.

[4] Ca rezultat al acestor preocupări, a apărut recent volumul semnat de Ewa Kocój, *Świątynie, Postaci, Ikony. Malowane cerkwie i monastyry Bukowiny Południowej w wyobrażeniach rumuńskich* („Altare, chipuri, icoane. Bisericile şi mănăstirile pictate din Bucovina de Sud în reprezentările româneşti"), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2006, 443 p.

BDD-A778 © 2006 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)

comunicare, dar şi ca o dovadă a strânsei legături dintre acest instrument şi cultură, în cadrul căreia o limbă dată se formează şi funcţionează[5].

Mi s-a părut fascinant să compar imaginile culturale care transpar în cele două limbi. Sunt convinsă că , în ciuda diferenţei fundamentale dintre o limbă romanică şi una slavă, românii şi polonezii prezintă multe asemănări, datorită apropierii geografice şi contactelor îndelungate între ţările noastre (despre care am cam uitat astăzi). M-am ocupat, între altele, de măsurarea timpului în aceste două limbi şi culturi, mai precis de denumirile lunilor şi ale zilelor săptămânii, de imaginea lingvistic-culturală a valahilor şi a Valahiei în limba polonă. Rezultatele cercetărilor mele au fost prezentate mai mult în Polonia, sub forma unor comunicări ţinute la simpozioanele anuale numite „Limbă şi cultură", dar şi sub formă de articole, unele dintre ele fiind publicate şi în versiunea română, fiind prezentate şi la Radio România Cultural.

O altă dimensiune extrem de importantă a activităţii mele din ultimii ani o constituie lucrul la un nou dicţionar *român-polon*. În Polonia a fost publicat, în 1970, un singur dicţionar de acest fel (mă refer la seria dicţionarelor mari). Un mare dicţionar *polono-român*, elaborat de vorbitori nativi români, nu există încă. Toţi polonezii care învaţă limba română sunt nevoiţi, practic, să studieze această limbă în lipsa acestui instrument de bază, dicţionarul din 1970 şi celelalte două dicţionare de mai mici dimensiuni fiind epuizate de mult.

În aceste condiţii, când, acum câţiva ani, am aflat că o asemenea lucrare a fost deja elaborată în mare parte de dr. Halina Mirska Lasota, o renumită specialistă (din Varşovia) în domeniul limbii române, am luat decizia să mă ocup de actualizarea şi de editarea acestei mari lucrări lexicografice (aproximativ 45 de mii de articole), la publicarea căreia s-a renunţat în 1989, odată cu schimbarea situaţiei economice a editurilor. În prezent am reuşit, împreună cu dna Halina Mirska Lasota, să intrăm în faza tehnoredactării şi a ultimei corecturi. Dicţionarul va apărea peste aproximativ un an la Editura Universităţii Jagiellone din Cracovia.

Lucrarea noastră se adresează în primul rând publicului larg. Bineînţeles, un astfel de dicţionar trebuie să cuprindă şi unii termeni de specialitate, chiar şi unele forme învechite şi regionale, necesare de exemplu studentului la limba română care citeşte literatura română veche şi clasică. Am încercat să introducem şi neologismele apărute în limba română în ultimii 20 de ani. Actualizarea şi revizuirea primei versiuni a fost însă o muncă grea, dat fiind faptul că există puţini (sau nu există deloc) specialişti (de exemplu, jurişti, politologi, dar şi ingineri etc.) care să cunoască bine ambele limbi. Numai cei care au astfel de competenţe şi lingvistice şi într-un domeniu bine precizat pot hotărî dacă echivalenţele date sunt corecte sau nu. Şi vorbim despre situaţia unor limbi pentru care nu s-au elaborat dicţionare de specialitate bilingve, în ţări în care resurse financiare pentru ştiinţă sunt încă minime. În consecinţă, viitorii cititori nu vor găsi întotdeauna în acest dicţionar termenii de care au nevoie, de exemplu termeni juridici, dat fiind faptul că nu am găsit specialişti care să cunoască amândouă sistemele juridice. Este mai simplu să stabileşti

[5] Vezi şi Joanna Porawska, *Cercetări comparate româno-polone etnolingvistice în opera profesorului Witold Truszkowski*, „Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Philologia", 3-4, anul XLIV, Cluj-Napoca, 1999, p. 105-117.

BDD-A778 © 2006 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)

echivalentul exact din domeniul medicinei decât din domeniul juridic sau chiar din cel administrativ, pentru că şi realitatea diferă în cele două ţări. Spre surpriza mea, chiar termenii botanici, cu toate că au şi denumirile latine, revizuiţi după 20 de ani, au suferit multe modificări. O situaţie aparte am avut la lexicul religios, unde am pornit de la ideea că termenii româneşti trebuie traduşi prin termeni din limbajul ortodocşilor polonezi; dar pentru că acest limbaj este puţin dezvoltat şi descris în cadrul limbii polone (majoritatea polonezilor fiind catolici), corpusul a cerut mult efort şi timp. Avem conştiinţa că prima ediţie a dicţionarului nu va fi perfectă (dar oare un dicţionar poate fi perfect?).

*
* *

Aş putea spune că atmosfera culturală cracoviană este prielnică studiilor de românistică. Am întemeiat în 2001, împreună cu Ewa Kocój şi câţiva prieteni, *Societatea Polono-Română din Cracovia*, care reprezintă în fapt şi o revenire la activitatea unei asociaţii ce a funcţionat, pe lângă Universitatea Jagiellonă, în anii '30 ai secolului trecut. Societatea noastră reprezintă, probabil, singura societate de acest tip din Polonia, care desfăşoară o activitate culturală.

Suntem un grup relativ restrâns – aproximativ treizeci de persoane, legate sufleteşte de România. Ideea noastră a fost să-i aducem împreună pe cei interesaţi de această ţară, pe cei doritori să o cunoască şi să o prezinte polonezilor în mod obiectiv. Unii dintre membrii noştri sunt chiar copiii refugiaţilor polonezi în România din timpul celui de-al doilea război mondial, crescuţi în România, care au absolvit şcoli acolo şi care toţi se simt legaţi de această ţară. Printre membrii asociaţiei noastre se numără şi mulţi absolvenţi ai Universităţii Jagiellone, care, după încheierea studiilor, au posibilitatea de a rămâne în contact cu limba şi cultura românească, continuându-şi astfel preocupările. Pentru a da o idee despre subiectele abordate în cursul întâlnirilor noastre, citez câteva titluri: *Fapte necunoscute din istoria relaţiilor polono-române din secolul al XIX-lea*; *Fascinaţiile mele româneşti – Eliade, Cioran, Noica*; *Teologia românească*; *Trăsăturile ale culturii populare româneşti*; *Polonezii în Moldova. Istorie şi timpul trecut* ş.a.m.d.

Organizăm, de asemenea, întâlniri în timpul cărora sunt vizionate diapozitive, mulţi tineri fiind interesaţi de frumuseţea ţinuturilor româneşti. În afară de aceste manifestări desfăşurate aproape lunar, am organizat evenimente de anvergură, precum întâlnirea polonezilor care au trăit în România în timpul războiului, urmată de o expoziţie de documente şi fotografii, în colaborare cu Biblioteca Jagiellonă. Au avut loc, de asemenea, şi câteva lansări de carte, precum cele prilejuite de traducerea în polonă a unei cărţi a lui Lucian Boia[6] sau de publicarea a două ghiduri turistice despre România. Organizăm întâlniri cu oaspeţi din România, cum au fost cele două cu intelectualii români veniţi în vizită de studiu, organizată de Institutul Polonez din Bucureşti.

O muncă imensă a însemnat pregătirea paginii de Internet (www.tpr.pl). Pe site-ul nostru – care reprezintă pentru polonezi o sursă serioasă de informaţii despre cultura românească – sunt publicate (în limba polonă) articole ştiinţifice din diferite domenii: civilizaţie, istorie, teologie, dar şi informaţii bibliografice şi altele.

[6] Lucian Boia, *Rumuni. Świadomość, mity, historia* („Istorie şi mit în conştiinţa românească"), traducere şi postfaţă de Kazimierz Jurczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2003, 316 p.

BDD-A778 © 2006 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)

Addenda

I. Cadrele didactice de la Institutul de Filologie Romanică (1996-2006):

– dr. Anna Czepiec-Wąsiatycz: istoria limbii române, gramatica istorică, curs practic, gramatică descriptivă;
– asist. Klaudia Grudzińska: literatura română;
– dr. Kazimierz Jurczak: istoria literaturii române, curs practic, traduceri;
– dr. Joanna Porawska: gramatica descriptivă, introducere în lingvistică, etnolingvistică, curs practic.

Lectori din România:
– dr. Codruța Gabriela Antonesei (1997-1999, 2004-2006);
– dr. Constantin Geambaşu (1999-2004).

Colaboratori:
– Gabriel Bârtaş, Oana Constantinescu, dr. Ewa Kocój (Instytut Etnologii i Antropologii Kultury), prof. Aleksander Naumow (Instytut Filologii Słowiańskiej), prof. Stanisław Stachowski (Instytut Filologii Orientalnej), dr. Andrzej Zawadzki (Instytut Filologii Polskiej).

II. Tezele de doctorat susținute:

– Anna Czepiec (doctorat în cadrul Facultății de Filologie, domeniul lingvistică, 2001): „Wpływ języka angielskiego na współczesny rumuński ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki amerykańskiej odmiany angielszczyzny" („Influența limbii engleze [în mod special a variantei americane] asupra limbii române contemporane");
– Ewa Kocój (doctorat în cadrul Facultății de Istorie, domeniul etnologie, 2004): „Malowane cerkwie i monastyry Bukowiny Południowej. Współczesne znaczenia i konteksty miejsc kultu religijnego na kulturowym pograniczu" („Bisericile şi mănăstirile pictate din sudul Bucovinei. Semnificațiile şi contextele culturale actuale ale locurilor de cult religios din zona culturală limitrofă").

III. Oaspeții din România care au ținut conferințe:

– Lucian Boia, Valentina Curticeanu, Constantin Dominte, Dorin Gămulescu, Mihai Mitu, Victoria Moldovan, Ileana Mureşanu, Mariana Neț, Antoaneta Olteanu, Elena Platon, Sanda Reinheimer Rîpeanu, Mihaela Toader.

IV. Continuatorii:

În momentul de față, la Cracovia sunt două doctorande în filologie română: Joanna Kornaś-Warwas se specializează în literatura română, iar Anna Kuciel, în gramatica istorică şi istoria limbii române. Szymon Wcisło, încă student în ultimul an, dar care a publicat deja câteva traduceri, doreşte să se specializeze în domeniul traductologiei.

Les études roumaines à l'Université Jagellonne de Cracovie (1996-2006)

L'auteur continue la série antérieure des articles, en décrivant les études roumaines déroulées dans le cadre de l'Institut de Philologie Romane de l'Université Jagellonne (Cracovie, Pologne), dans les années 1996-2006. Durant cette période, le modèle central et est-européen d'étude des langues étrangères a dominé dans l'apprentissage du roumain, en assurant aux étudiants les matières théoriques, ainsi qu'un grand nombre d'heures de cours pratiques. Durant tout le cursus universitaire, la langue dans laquelle les cours sont donnés est le roumain.

L'article décrit le système d'études, ainsi que l'activité scientifique menée à l'Université Jagellonne.

l'Université Jagellonne, Cracovie
Pologne

BDD-A778 © 2006 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:53:29 UTC)